

ВИТОМИР ВАСИЛИЋ

**АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНЕ ПРОМЕНЕ НА  
ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ 1815 – 1995.**

Витомир Василић  
УУ 32000 Чачак

UDK: 35.071.5

I

Територија коју данас обухвата општина Горњи Милановац садржи 62 насељена места. То су: Бело Поље, Бершићи, Богданица, Брајићи, Бољковци, Брђани, Брезна, Брезовица, Брусница, Варнице, Велереч, Враћевшница, Врнчани, Гојна Гора, Горња Врбава, Горњи Бањани, Горњи Бранетићи, Горња Црнућа, Горњи Милановац, Грабовица, Давидовица, Доња Врбава, Доња Црнућа, Доњи Бранетићи, Драгољ, Дренова, Дружетићи, Заграђе, Јабланица, Калиманићи, Каменица, Клатичево, Коштунићи, Крива Река, Липовац, Лозањ, Лочевци, Леваја, Леушићи, Луњевица, Љутовница, Мајдан, Мутањ, Накучани, Неваде, Озрем, Полон, Прањани, Прњавор, Рељинци, Рудник, Сврачковци, Семедраж, Синошевићи, Срезојевци, Таково, Теочин, Трудель, Угриновци, Церова, Шарани и Шилопај.

За територију ове општине одавно су устаљени називи: „руднички крај” или „таковски”, а у новије време и „горњомилановачки крај”.

Не улазећи дубље у богату и бурну историјску прошлост која се одигравала на овом подручју, пажњу ћемо задржати само на оним догађајима који су битније утицали на токове административно-територијалне поделе и на образовање седишта њихових надлештава.

Административни, политички, економски и културни центри на овом подручју мењали су се током историје. Најпре је то био Рудник, а затим Брусница. Горњи Милановац то је постао тек средином XIX века.

За време Римљана Рудник је представљао економски развијену насеобину. О томе говоре бројни трагови материјалне културе. Због рудног богатства и стратешког значаја, у средњовековној Србији био је познат као седиште управне јединице – жупе. Посебну пажњу посвећује му деспот Ђурђе Бранковић. „...ту је имао своје дворе и дворјане, где је често лета проводио”.<sup>1</sup> Према неким летописцима, овде је 1457. године умрла и његова супруга Јерина. Падом Србије под турску власт 1459. године, Рудник је из стратешких разлога био претворен у војно утврђење.

У освојеној Србији Турска царевина спроводила је свој административно-територијални систем. Земље под својом влашћу делила је на вилајете, санџаке, кадилуке, нахије, села, градове и махале.<sup>2</sup>

Највећи део територије Србије тада је био обухваћен смедеревским санџаком, односно београдским пашалуком. Површина му је износила 23.700 м<sup>2</sup> на којој је живело око 400.000 становника.<sup>3</sup> Био је подељен на пет кадилука<sup>4</sup> и тринаест нахија. Нахије су имале седишта у Београду, Ваљеву, Шапцу, Соколу, Ужицу, Пожеги, Руднику, Крагујевцу, Јагодини, Ђуприји, Пожаревцу, Смедереву и Гроцкој. (Грочанска нахија касније је припојена београдској). Свака нахија именована је по називу места у коме је било њено седиште. Отуда: рудничка, пожешка, крагујевачка... нахија. Делиле су се на кнежине, а кнежине на села.

Територија данашње општине Горњи Милановац била је у саставу „Кадилука Острвица” (турски Сиврице Хисар)<sup>5</sup>, као више, и нахије

1. Милутин Јаковљевић, „Таковски крај у прошлости”, чланак објављен у књизи „Гимназија „Таковски устанак” у Горњем Милановцу 1879 – 1979”, Горњи Милановац, 1979, стр. 14.

2. Абдулах Скалић, „Турцизми у српскохрватском језику”, „Свјетлост”, Сарајево, 1989, стр. 378–379.

3. „Административно-територијалне промене у НР Србији од 1834 – 1954”, Београд, 1955, стр. 3.

4. Милутин Јаковљевић, н.д., стр. 15.

5. Милутин Јаковљевић, н.д., стр. 15.

рудничке, као ниже административно-територијалне јединице. Управни апарат обеју јединица налазио се на Руднику.

Обновом Пећке патријаршије 1557. године, па све до прве половине седамнаестог века, седиште епархије такође је било на Руднику.<sup>6</sup>

У току Првог и Другог српског устанка Рудник је разорен, па је седиште управног апарата нахије рудничке премештено у Брусницу. Двадесетих година XIX века Брусницу је посетио Јоаким Вујић. У делу „Путештвије по Србији”, оставио је драгоцене податке о таковском крају. За варошицу Брусницу наводи да је тада имала 30 домова, „међу којима су понајвише дућани”. Величином и лепотом истицала се кућа Јована Обреновића. У њој је била и школа са 26 ученика. Овде је било седиште црногорске кнежине, Суда нахије рудничке, мензулане (поште) и других надлештава.

Међутим, Брусница као варошица није могла даље да се неометано урбанистички изграђује и развија. Недостајале су јој основне претпоставке, а нарочито простор. Овај проблем био је изражен још у првим годинама Милошеве валадавине. Већ тада се почело размишљати о неопходности подизања нових зграда на неком повољнијем месту за потребе Начелства округа и Суда окружног. Званично, ово питање покренуло је Попечитељство внутрени дела, а одређена комисија дала предлог да се нова варош оснује покрај реке Деспотовице. Указом кнеза Александра Карађорђевића од 1853. године, почела је изградња. Ново насеље добило је назив Деспотовица, по реци која поред њега протиче. Изградња је убрзано напредовала. Већ 1856. године пресељена су сва надлештва из Бруснице у Деспотовицу. Поновним доласком кнеза Милоша на власт у Србији, 1859. године, Деспотовица мења назив у Горњи Милановац. Тиме је Милош желео да сачува светлу успомену на устаничког војводу и брата по мајци, Милана.<sup>7</sup>

После Првог српског устанка, Правитељствујушчи совјет је 1807. године донео одлуку којом се потврђује подела земље на нахије, а ових на кнежине и села. На челу сваке нахије налазио се нахијски кнез, на челу кнежине – кнежински кнез, док су селима управљали сеоски кнезови или кметови.<sup>8</sup>

6. Исто, стр. 15.

7. Др Бранко Перуничкић, „Чачак и Горњи Милановац 1815–1865”, Чачак, 1968, стр. 28–30; *Зборник закона и уредаба* бр. 12, стр. 36.

8. „Административно-територијалне промене у НР Србији од 1834–1954”, Београд, 1955, стр. 4.

Оваква административно-територијална подела задржана је и на почетку Другог српског устанка. Већ је у другој половини децембра 1815. године на Народној скупштини, између осталог, одлучено:

„... Да порез на личност прикупљају сеоски кметови и ... предају кнежинским старешинама, а ови нахијским...”

„... Да се убудуће задржи стара административна подела Србије на 12 нахија...”

„... Да се за сваку нахију постави по један главни кнез”.<sup>9</sup>

Према попису стања кућа и становника за дмитровску скупштину 1818. године у свих 12 нахија било је: 45 кнежина, 1.395 села и вароши, 51.344 домова и 115.885 пореско-харачких глава. Села су распоређена по кенжинама, а кнежине по нахијама. Тада је рудничка нахија имала 111 села, распоређених у пет кнежина, а пожешка нахија – 104 села распоређена у осам срезова.<sup>10</sup>

Састав нахија по кнежинама и селима, према наведеном попису из 1818. године, био је следећи:

### РУДНИЧКА НАХИЈА

I Кнежина Моравска са 23 села, са седиштем у Брђанима:

Село	Домова	Арачких лица (глава)	Село	Домова	Арачких лица (глава)
1. Балуга (Прељинска)	17	36	13. Поповићи	11	35
2. Прислоница	47	111	14. Опланићи	34	72
3. Прељина	38	94	15. Сирча	82	201
4. Мојсиње	45	100	16. Милочај	41	99
5. Доња Тrepча	32	75	17. Цветке	32	72
6. Горња Тrepча	19	42	18. Тавник	54	126
7. Станчићи	25	50	19. Лађевци	37	104
8. Доња Горевница	40	94	20. Бресница	67	154
9. Мрчајевци	89	207	21. Бечањ	59	122
10. Катрга	58	147	22. Остра	48	120
11. Обрва	30	77	23. Вујетинци	18	41
12. Црна Бара	8	11			

9. Раде В. Познановић, „Административно-територијалне промене у региону Титово Ужице 1815 – 1974”, Ужички зборник, књ. 8, Титово Ужице, 1979, стр. 86.

10. Владимир Тошић, „Мрчајевци и околина”, Мрчајевци, 1978, стр. 382–389.

II Кнежина Карадак са 17 села, са седиштем у Љубићу

Село	Домова	Арачких лица (глава)	Село	Домова	Арачких лица (глава)
1. Ракова	29	85	10. Милићевци	38	84
2. Соколићи	18	36	11. Миоковци	45	103
3. Коњевићи	41	83	12. Рошци	30	74
4. Љубић	47	105	13. Врнчани	15	49
5. Брђани	35	88	14. Табановићи	23	33
6. Вранићи	30	62	15. Папратиште	8	20
7. Трбушани	36	82	16. Гугаљ	30	69
8. Горња Горевница	53	126	17. Јанчићи	11	34
9. Пријевор	51	125			

III Кнежина Црногорска са 22 села, са седиштем у Мајдану:

Село	Домова	Арачких лица (глава)	Село	Домова	Арачких лица (глава)
1. Срезоевци	16	41	12. Леушићи	18	46
2. Бершићи	37	92	13. Прањани	80	212
3. Брајићи	8	20	14. Дренова	23	57
4. Брезна	23	63	15. Лочевци	13	28
5. Теочин	37	132	16. Баа	22	58
6. Коштунићи	34	91	17. Поллом	7	34
7. Бањани	9	16	18. Накучани	14	30
8. Лозањ	25	66	19. Врнчани	20	49
9. Бранетићи	39	116	20. Калиманићи	13	39
10. Озрен	35	79	21. Љеваја	9	27
11. Синошевићи	14	29	22. Ручићи	17	35

IV Кнежина Качерска са 26 села, са седиштем у Блазнави па на Руднику

Село	Домова	Арачких лица (глава)	Село	Домова	Арачких лица (глава)
1. Драгољ	20	46	14. Козељ	29	69
2. Церова	11	27	15. Моравци	24	69
3. Крива Река	13	30	16. Трудељ	30	68
4. Шилопај	13	43	17. Лишље	19	54
5. Давидовци	7	19	18. Пољанице	34	75
6. Мутањ	18	42	19. Ивановци	26	54
7. Рељинци	13	35	20. Шутци	47	117
8. Заграђе	45	113	21. Смрдљиковац	40	110
9. Бољковци	41	100	22. Калањевци	25	61
10. Лалинци	17	36	23. Берисава	8	17
11. Штавица	28	64	24. Житковци	44	104
12. Папратина	8	20	25. Босута	41	100
13. Угриновци	30	61	26. Варнице	4	13

V Кнежина Лазићева са 23 села, са седиштем у Брусници

Село	Домова	Арачких лица (глава)	Село	Домова	Арачких лица (глава)
1. Страгари	47	119	13. Неваде	34	67
2. Бушинци	9	23	14. Велереч	52	121
3. Блазнава	36	85	15. Клатичево	16	51
4. Гуришевци	16	43	16. Љутовница	23	51
5. Јарменовци	21	52	17. Мајдан	58	149
6. Каменица	24	55	18. Рудник	39	85
7. Кнежевац	8	25	19. Сврачковци	10	33
8. Црнућа Горња	9	32	20. Таково	34	87
9. Црнућа Доња	19	47	21. Шарани	20	45
10. Грабовица	39	87	22. Семедраж	17	40
11. Јабланица	17	48	23. Варош Брусница	62	151
12. Луњевица	27	65			

Попис домова, пореских и арачких глава вршен је скоро сваке године. На основу њиховог поређења могу се запазити извесна померања граница и састава кнежина у рудничкој нахији.

Године 1823. кнежина Лазићева променила је назив у кнежина брусничка и њеном саставу додата касаба Брусница.<sup>11</sup> Кнежина Карадак смањена је 1826. и сведена на седам села: Рошци, Врнчани, Гугаљ, Папратиште, Јелен-Дол, Табановић и Јанчићи, док је 11 села из његовог састава (Соколићи, Брђани, Ракова, Коњевихи, Љубић, Милићевци, Горевница, Врапићи, Миоковци, Трбушани и Пријевор) припојено кнежини моравској у истој нахији.<sup>12</sup>

У години 1828. укинута је кнежина Карадак, а њена територија припојена кнежини моравској. Састав кнежина у рудничкој нахији тада је био: моравски са 40 села и 1.941 домом, Црна Гора са 20 села и 640 домова, качерска са 24 села и 727 домова и брусничка са 24 села и 797 домова.<sup>13</sup>

Године 1830. кнежине мењају назив у капетаније. Тако је рудничка пахија, према попису домова за 1831. годину, била подељена на капетаније са капетанима као старешинама. То су: моравска, Карадак, црногорска, качерска и брусничка.<sup>14</sup>

На скупштини одржаној 1834. године донета је одлука о унутрашњем уређењу земље. У Србији су установљене нове управне јединице – сердарства, која ће обухватати по неколико нахија. Нахије су тада добиле назив окружија (касније окрузи). Постојало је пет сердарстава: рашко, расинско, подунавско, мачванско и тимочко. Данашња територија општине Горњи Милановац тада је била у саставу рашког сердарства, које је имало седиште у Чачку. За великог сердара рашког сердарства постављен је Јован Обреновић. Рашко сердарство обухватало је следећа окружија: старовлашко, ужичко, чаџанско и рудничко. Окружија су се делила на капетаније (раније кнежине), на челу са среским капетаном, који је, као и окружни начелник и сердар, био човек Милошевог, а не пародног поверења.<sup>15</sup>

Сретењским уставом од 1835. године укинута су велика сердарства и управна подела Србије заснована је на окрузима, срезовима и општинама. Уставом је било предвиђено спајање окружија чаџанског и

---

11. Др Бранко Перуничкић, „Чачак и Горњи Милановац 1815–1865”, књ. I, Чачак, 1965. стр. 85.

12. Исто, стр. 111.

13. Исто, стр. 135.

14. Исто, стр. 164.

15. „Административно-територијалне промене у НР Србији од 1834–1954”, Београд, 1955, стр. 8–9.

окружја рудничког у окружје рудничко, са седиштем у Чачку. Новоформирано окружје обухватало је седам срезова: драгачевски, качерски, новоселски, подибарски, руднички, трнавски и црногорски.<sup>16</sup> Међутим, већ наредне, 1836. године, чачанско и рудничко окружје одвајају се и успостављају своја подручја у старим границама.

„Законом о дужности војени команданата, исправничества и срезски старјешина” из 1836. године у Србију су установљене четири војне области. На чело виших административних јединица постављени су команданти са војном и цивилном влашћу: у војним областима генерали, у окрузима пуковници, потпуковници или понегде мајори, а у срезовима капетани. Њихов надзор над радом локалних органа управе трајао је до 1838. године.<sup>17</sup>

Уставом од 1838. и „Устројенијем окружних начелстава и главним дужностима среских начелника” од 1839. године образована су у Србији начелства која обухватају 17 округа: подрињски, ваљевски, шабачки, београдски, смедеревски, пожаревачки, ћупријски, крагујевачки, јагодински, ужички, чачански, крушевачки, алексиначки, гургусовачки (од 1863. књажевачки), црноречки, крајински и руднички.<sup>18</sup> Ослобођењем јужних крајева и њиховим укључењем у састав Србије 1878. године образована су још четири округа: нишки, пиротски, врањски и топлички.

На основу Устава из 1838. године убрзано се приступило и уређењу општина у Србији. То је учињено Законом о устројству општина од 13. јула 1839. године.<sup>19</sup>

Најпотпуније податке о образовању тих првих општина у Србији и седиштима њихових примирителних судова даје тадашњи начелник одељења при Попечитељству финансија у Кнежевини Србији Јован Гавриловић у свом делу „Речник географско-статистични Србије”. Рад на овом речнику отпочео је 1840, завршен је 1844, а публикован је 1846. године. Због интересантних података које он пружа, цитираћемо она места која се односе на подручје данашње општине Горњи Милановац.

### Рудничко окружје

„Рудничко окружје састављено је из три среза: моравског, црногорског и качерског, у којима се налазе: 47 општина, 1 варош и 113 села, са 5613 кућа и 36.687 душа. Начелство и Суд овог окружја је у Брусници.”

16. Владимир Тошић, н.д., 394.

17. Др Федор Никић, „Локална ујрива Србије у XIX и XX веку”, Београд, 1927, стр. 20.

18. Зборник закона и уредиба, I, Београд, 1840, стр. 78.

19. Исто.

„Моравски срез, окружија рудничког, имаде 1 варош и 40 села, у којима се налазе 2564 куће и 15.729 душа. Началник срески седи у Брђанима”.

У моравском срезу општине су:

- „1. Бечањ са 101 кућом и 552 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Бресницом;
2. Врнчани са 26 кућа и 266 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Јанчићима, Тучковом и Рошцима;
3. Горевница Горња са 105 кућа и 619 душа. Овде је Примирителни суд и саставља једну општину са Трбушанима и Миоковцима;
4. Трпача Доња са 69 кућа и 401 душом. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Трпчом Горњом;
5. Љубић са 64 куће и 426 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Коњевићима;
6. Милићевци са 64 куће и 381 душом. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Раковом и Вранићима;
7. Мојсиње са 74 куће и 409 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Балугом и Станчићима. Има парохијалну цркву;
8. Мрчајевци са 145 кућа и 840 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Горевницом Доњом. Има цркву парохијалну;
9. Остра са 90 кућа и 605 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Вујетићима;
10. Пријевор са 90 кућа и 451 душом. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Видовом;
11. Прислоница са 88 кућа и 538 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Прељином;
12. Брђани са 65 кућа и 422 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Соколићима;
13. Јелен До са ... Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Папрагштетом, Табановићима и Гугљем;
14. Лађевци са 83 куће и 528 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Обрвом и Цветкама;
15. Тамник са 81 кућом и 512 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Катргом;
16. Милочај са 83 куће и 524 душе;
17. Опланићи са 46 кућа и 268 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Сирчом и Поповићима.”

„Црногорски срез, окружија рудничког, има 38 села, у којима се налазе 1.667 кућа и 11.503 душе. Началник срески седи у Мајдану.”

У црногорском срезу општине су:

- „1. Бершићи са 53 куће и 370 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Дреновом и Јучевцима;
2. Брезна са 50 кућа и 281 душом. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Леушићима и Срезојевцима;
3. Брусница са 63 куће и 205 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Семедражом;

4. Велереч са 75 кућа и 452 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Љутовницом;

5. Озрем са 49 кућа и 354 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Бранетићима;

6. Црнућа Долња са 29 кућа и 230 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Горњом Црнућом, Каменицом и Кнежевцем;

7. Грабовица са 59 кућа и 397 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Луњевицом и Јабланицом;

8. Лозањ са 45 кућа и 288 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Бањанима и Поломом;

9. Клатичево са 31 кућом и 186 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Калимашићима;

10. Прањани са 172 куће и 1.102 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Коштупићима. Има парохијалну цркву;

11. Шилопај са 22 куће и 156 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Накучанима и Кривом Реком;

12. Врнчани са 38 кућа и 269 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Синошевићима и Левајом;

13. Сврачковци са 20 кућа и 181 душом. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Мајданом и Невадама;

14. Шарани са 39 кућа и 213 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Таковом;

15. Тсочин са 64 куће и 548 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Браићима.”

„Качерски срез, окружија рудничког, имаде 35 села, у којима се налазе 1.382 куће и 9.452 душе. Начелник среског седи у Блазнави.”

У качерском срезу општине су:

„1. Бољковци са 56 кућа и 397 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Ручићима. Има цркву парохијалну;

2. Штавица са 40 кућа и 316 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Лалинцима и Бањанима;

3. Церова са 17 кућа и 134 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Давидовицом и Мутњем;

4. Драгољ са 33 куће и 250 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Трудељом и Босутом;

5. Заграђе са 58 кућа и 379 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Рељинцима;

6. Шилопај са 22 куће и 156 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Накучанима и Кривом Рјеком;

7. Рудник са 50 кућа и 395 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Гуришевцима и Јарменовцима;

8. Ручићи са 29 кућа и 229 душа;

9. Козељ са 46 кућа и 298 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Угриновцима;

10. Страгари са 69 кућа и 475 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Блазнавом и Бупицима;

11. Брапчићи са 61 кућом и 368 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Дићима и Гукошима;

12. Моравци са 47 кућа и 268 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Липљем и Ивановцима. Има цркву парохијалну и школу.

13. Смрдљиковац са 78 кућа и 494 душе.

14. Шутци са 55 кућа и 344 душе. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Пољаницама. Има цркву парохијалну;

15. Калањевци са 49 кућа и 337 душа. Овде је Примирителни Суд и саставља једну општину са Живковцима.”

После Устава из 1838. године и закона о уређењу округа, срезова и општина у Србији, територија данашње општине Горњи Милановац релативно је била мирна, без неких већих померања граница округа или премештања појединих села из једног у други срез. Многобројне и честе административно-територијалне промене у Србији, па и на подручју ове општине настаће крајем XIX и почетком XX века. Оне су се вршиле уз оштру страначку борбу која се водила око питања уређења округа, срезова и општина, као и око питања обима самоуправе у њима.

У периоду од 1839. до 1866. године, тј. до доношења другог по реду закона о општинама, на подручју округа рудничког извршене су следеће промене:

– 1859. село Војковци из среза јасеничког, округа крагујевачког, прелази у срез качерски, округа рудничког, али се већ 1860. враћа у срез јасенички;

– 1861. села Видова, Вричани, Јанчићи, Рошци и Тучково прелазе из среза пожешког, округа ужичког, у срез моравски, округа рудничког.<sup>20</sup>

Законом о устројству општина и општинских власти од 24. марта 1866. утврђене су две врсте општина: варошке и сеоске. Донекле је проширена самоуправа општина. У исто време формиран су општински одбор и општински збор, а примирителни суд је претворен у општински суд, који се старао о локалним интересима и вршио одређене судске и управно-полицијске послове.<sup>21</sup>

Преглед општина на подручју округа рудничког, које су образоване на основу поменутог закона:

---

20. *Зборник закона и уредава* бр. 42, стр. 40.

21. Исто, XIX, Београд, 1866, стр. 1.

## ОКРУЖИЈЕ РУДНИЧКО

## Општине у срезу црногорском

- |   |     |  |   |
|---|-----|--|---|
| 1. брусничка:<br>Брусница и<br>Семедраж                 | 7   | каменичка:<br>Каменица и<br>Кнежевац             | 13. бершићка:<br>Бершићи,<br>Лочевци и<br>Дренова   |
| 2. грабовичка:<br>Грабовица,<br>Луњевица и<br>Јабланица | 8.  | таковска:<br>Таково и<br>Шарани                  | 14. брезанска:<br>Брезна,<br>Срезојевци,<br>Леушићи |
| 3. мајданска:<br>Мајдан,<br>Сврачковци и<br>Неваде      | 9.  | клатичевска:<br>Клатичево и<br>Калиманићи        | 15. теочинска:<br>Теочин,<br>Брајићи и<br>Коштунићи |
| 4. велеречка:<br>Велереч,<br>Љутовница                  | 10. | врнчанска:<br>Врнчани,<br>Синошевићи и<br>Леваја | 16. бајашка:<br>Баја                                |
| 5. црнућка:<br>Доња Црнућа и<br>Горња Црнућа            | 11  | бранетићка:<br>Бранетићи и<br>Озрем              | 17. прањанска:<br>Прањани                           |
| 6. варош Горњи<br>Милановац                             | 12. | ложањска:<br>Лозањ,<br>Бањани и<br>Полом         |   |

## Општине у срезу качерском

- |   |    |  |   |
|---|----|--|---|
| 1. страгарска:<br>Страгари и<br>Бушинци       | 4. | смрдљиковачка:<br>Смрдљиковци          | 7. драгољска:<br>Драгољ,<br>Босута и<br>Трудељ  |
| 2. јарменовачка:<br>Јарменовци и<br>Гуришевци | 5  | шутачка<br>Шутци и<br>Пољаница         | 8. козељске:<br>Козељ                           |
| 3. рудничка:<br>Рудник                        | 6  | живковачка:<br>Живковци и<br>Калањевци | 9 моравичка:<br>Моравци,<br>Липље и<br>Ивановци |

- |  |  |   |
|--|--|---|
| 10. бранчићка:<br>Бранчићи,<br>Гукоши и<br>Дићи  | 12. угриновачка:<br>Угриновци            | Крива Река,<br>Мутањ,<br>Давидовица и<br>Церова |
| 11. штавичка:<br>Штавица,<br>Бањани и<br>Лалинци | 13. заграћка:<br>Заграђе и<br>Рељинци    | 15. бољковачка:<br>Бољковци и<br>Ручићи         |
|  | 14. шилопајска:<br>Шилопај,<br>Накучани, |   |

### Општине у срезу моравском

- |   |   |  |
|---|---|--|
| 1. врчанска:<br>Врчани,<br>Тучково,<br>Јанчићи и<br>Рошци | 6. прислоничка:<br>Прислоница и<br>Прељина  | 11. бечањска:<br>Бечањ и<br>Бресница               |
| 2. пријеворска:<br>Видова,<br>Пријевор и<br>Трбушани      | 7. трепчанска:<br>Доња Трепча и<br>Горња Трепча,<br>Станчићи и<br>Валуга<br>(Прељинска) | 12. тавничка:<br>Тавник и<br>Катрга                |
| 3. миоковачка:<br>Миоковци и<br>Горња<br>Горевница        | 8. љубићка:<br>Љубић и<br>Коњевићи  | 13. милочајска:<br>Милочај                         |
| 4. милићевачка:<br>Милићевци,<br>Вранићи и<br>Ракова      | 9. островачка:<br>Вујетинци,<br>Мојсиње и<br>Остра                                      | 14. лађевачка:<br>Обрва,<br>Лађевци и<br>Цветке    |
| 5. брђанска:<br>Брђани и<br>Соколићи                      | 10. мрчајевачка:<br>Доња Горевница<br>и Мрчајевци                                       | 15. сирчанска:<br>Поповићи,<br>Опланићи и<br>Сирча |

Закон о устројству општина и општинских власти из 1866. године мењан је и допуњаван неколико пута. Према Закону о изменама и допунама овог закона од 11. јуна 1884. ниједна општина није могла имати мање од 500 пореских глава, па је због тога вршено спајање више општина у једну. Тако су, по налогу државних власти, стваране тзв. „велике општине”, а да се уопште није водило рачуна о жељама и интересима грађана.<sup>22</sup> Као резултат ове законске допуне, донесено је у току 1885. и 1886. више одлука којима се укидају старе и образују нове општине на овој територији.

Одлуке су биле једнообразне за све општине, било да се оне укидају, спајају, раздвајају или оснивају нове. Оне су гласиле:

„Ми Милан I по милости Божјој и вољи народној краљ Србије на предлог нађег министра унутрашњих дела, а на основу члана 5 закона о устројству општина и општинских власти, решили смо и решавамо:

I Да се укину досадашње општине: ... и образују нове у истом срезу и округу из ових села ...”

У том духу гласила су и решења која су доношена о општинама за време краља Александра Обреновића, а и после њега, тако да ће период од 1884. до 1910. бити испуњен честим променама у саставу општина на територији данашње општине Горњи Милановац.

Промене на овој територији отпочеле су 1884, када је срез црногорски променио назив у срез таковски,<sup>23</sup> а 1885. године и срез моравски у срез љубићки.<sup>24</sup>

Решењем Народне скупштине из 1886. године укинуте су многе раније општине на територији округа рудничког.

У срезу љубићком: прељинска, прислоничка, милочајска, брђанска, лађевачка, мрчајевачка, сирчанска, трепчанска, тавничка, врнчанска, пријеворска, цветачка, љубићка, миоковачка, брђанска, милићевачка и островичка. У срезу таковском: прањанска, брезанска, дреновска, таковска, брусничка, грабовичка, невадска, сврачковачка, белопољска, липовачка, црнућка, каменичка, мајданска, велеречка, врнчанска, бранетићка, бањанска, башка, теочинска и бершићка. У срезу качерском: рудничка, јарменовачка, манојловачка, заграђска, шилопајска, угриновачка, козелска, драгољска, калањевачка, живковачка, шутачка, моравачка, смрљиковачка, бранчићка, бољковачка.<sup>25</sup>

22. Слободан Јовановић, „Влада Александра Обреновића”, I, Београд, 1934, стр. 23.

23. „Административно-територијалне промене у НР Србији од 1834–1954”, Београд, 1955, стр. 283.

24. Зборник закона и уредаба, 42, Београд, 1887, стр. 35–38.

25. Зборник закона и уредаба, 42, Београд, 1887, стр. 35–38.

Истим решењем оснивају се на територији овог округа нове општине.

Општине и њихов састав у срезу љубићком: љубићка (Прељина, Љубић, Коњевићи, Ракова и Балуга – Прељинска); мојсињска (Мојсиње, Остра, Доња Тречка, Горња Тречка и Станчићи); мрчајевачка (Мрчајевци, Доња Горевница и Катрга), лађевачка (Лађевци, Обрва, Цветке), опланићка (Опланићи, Сирча, Трговиште, Поповић, Милочај); бресничка (Бресница, Бечањ и Вујетинци); брђанска (Брђани, Прислоница и Соколићи); миоковачка (Миоковци, Трбушани, Горња Горевница, Милићевци, Вранићи и Пријевор); рожачка (Врчани, Рошци, Јанчићи и Видова).

Општине и њихов састав у срезу таковском: брусничка (Брусница, Семедраж, Грабовица, Јабланица, Луњевица); враћевшничка (Враћевшница, Бело Поље, Горња Врбава, Доња Врбава, Горња Црнућа, Доња Црнућа, Липовац, Прњавор, Каменица, Кнежсвац и Коњуша); мајданска (Мајдан, Сврачковци, Неваде и Велереч); врчанска (Врчани, Синошевићи, Љеваја, Клагичево, Калиманићи, Доњи Бранетићи, Љутовница, Накучани и Шилонај); таковска (Таково, Шарани, Дренова, Лочевци, Озрем, Лозањ, Бањани, Брезна и Бершићи); брајићка (Точин, Брајићи, Коштунићи, Полом, Ба); прањанска (Прањани, Леушићи и Срезојевци).

Општине и њихов састав у срезу качерском: рудничка (Рудник, Гуришевци, Јарменовци, Манојловци, Војковци, Заграђе, Рељинци, Мутањ и Церова); калањевачка (Калањевци, Живковци, Шутци, Босуца, Драгољ и Трудел); моравачка (Моравци, Ивановци, Липље, Пољаница, Козељ, Бранчићи, Гукоши, Дићи); бољковачка (Бољковци, Ручићи, Угриновци, Штавица, Лалинци, Бањани, Крива Река, Давидовица и Горњи Бранетићи).<sup>26</sup>

На основу Устава из 1888. године донети су следећи закони: Закон о општинама од 25. новембра 1889, Закон о административној подели Краљевине Србије од 15. марта 1890. и Закон о уређењу округа и срезова од 1. јула исте године.

Према Закону о административној подели од 15. марта 1890. Србија се дели на петнаест округа. Спојени су руднички и чачански округ у нови, руднички, са седиштем надлештва у Чачку.<sup>27</sup> Округ су сачињавали срезови: драгачевски (Гуча), жички (Краљево), качерски (Руд-

<sup>26</sup> Исто.

<sup>27</sup> „Административно-територијалне промене у НР Србији 1834–1954”, Београд, 1955, стр. 26.

ник), љубићки (Прељина), студенички (Рашка), таковски (Горњи Милановац) и трнавски (Чачак).<sup>28</sup> Њему је Законом од 5. јануара 1899. године припојен срез моравички из округа ужичког.<sup>29</sup>

Законом од 10. априла 1902. укинут је округ руднички, а његова територија је раздвојена на руднички и чачански округ.<sup>30</sup> У састав чачанског округа ушли су срезови: драгачевски, жички, моравички, студенички и трнавски и варош Чачак, а у састав рудничког округа срезови: качерски, љубићки и таковски и варош Горњи Милановац.<sup>31</sup>

Закон о општинама од 25. новембра 1889. године, поред осталих одредаба, утврдио је да општина не може имати мање од 200 пореских глава. Створена је могућност уситњавања великих општина које су образоване у току 1885–1886. године.

Општине и њихов састав у рудничком округу према административно-територијалној подели Србије из 1890. године:

#### Срез качерски

- |  |   |  |
|--|---|--|
| 1. бољковачка:<br>Бољковци,<br>Доњи Бањани,<br>Лалинци,<br>Ручићи и<br>Штавица | 4. заграђска:<br>Заграђе и<br>Рељинци                                     | 8. моравачка:<br>Ивановци,<br>Липље,<br>Моравци                                |
| 2. бранчићка:<br>Бранчићи,<br>Гукоши и<br>Дићи                                 | 5. јарменовачка:<br>Војковци,<br>Гуришевци,<br>Јарменовци и<br>Манојловци | 9. рудничка:<br>Рудник   |
| 3. драгољска:<br>Босута,<br>Драгољ и<br>Трудељ                                 | 6. калињевачка:<br>Живковци,<br>Калањевци                                 | 10. шилопајска:<br>Давидовица,<br>Крива Река,<br>Мутањ,<br>Церова и<br>Шилопај |
|  | 7. козељска:<br>Козељ   | 11. шутачка:<br>Пољанице и<br>Шутци  |

28. Исто, стр. 28.

29. Исто, стр. 30.

30. Исто, стр. 30.

31. Исто.

### Срез љубићки

- |  |   |  |
|--|---|--|
| 1. бечањска:<br>Бечањ                                | 7. миоковачка:<br>Горња Горевница<br>Миоковци и<br>Трбушани | 13. прислоничка:<br>Прислоница                   |
| 2. брђанска:<br>Брђани и<br>Соколићи                 | 8. мојсињска:<br>Мојсиње и<br>Станчићи                      | 14. рожачка:<br>Врнчани,<br>Јанчићи и<br>Рошци   |
| 3. бресничка:<br>Бресница                            | 9. мрчајевачка:<br>Доња Горевница<br>и Мрчајевци            | 15. тавничка:<br>Катрга и<br>Тавник              |
| 4. лађевачка:<br>Лађевци и<br>Обрва                  | 10. островачка:<br>Вујетинци и<br>Остра                     | 16. трепчанска:<br>Горња Трепча и<br>Доња Трепча |
| 5. љубићка:<br>Љубић и<br>Коњевићи                   | 11. прељинска:<br>Балуга и<br>Прељина                       | 17. цветачка:<br>Цветке <sup>32</sup>            |
| 6. милићевачка:<br>Вранићи,<br>Милићевци и<br>Ракова | 12. пријеворска:<br>Видова и<br>Пријевор                    |  |

### Срез таковски

- |   |   |   |
|---|---|---|
| 1. бањанска:<br>Бањани,<br>Лозањ и<br>Полом | Горња Врбава и<br>Доња Врбава                                   | 5. брусничка:<br>Брусница и<br>Семедраж   |
| 2. башка:<br>Бах                            | 4. брезанска:<br>Бершићи,<br>Брезна,<br>Леушићи и<br>Срезојевци | 6. враћевшничка:<br>Горња Црнућа,<br>Дуго Поље,<br>Доња Црнућа,<br>Липовац и<br>Прњавор |
| 3. белопољска:<br>Бело Поље,                |   |   |

---

<sup>32</sup> Године 1990. села Милочај и Опланићи из љубићког прелазе у жички срез, 1903. и Бабско Поље из трнавског такође у жички срез.

- |   |   |   |
|---|---|---|
| 7. врнчанска:<br>Врнчани,<br>Љеваја и<br>Синошевићи     | 11. клатичевачка:<br>Калиманићи,<br>Клатичево,<br>Љутовница и<br>Накучани | 15. прањанска:<br>Прањани                               |
| 8. горњомила-<br>новачка:<br>Горњи<br>Милановац         | 12. коштунићка:<br>Брајићи и<br>Коштунићи                                 | 16. савиначка:<br>Дренова и<br>Шарани                   |
| 9. грабовичка:<br>Грабовица,<br>Јабланица и<br>Луњевица | 13. мајданска:<br>Мајдан  | 17. сврачковачка:<br>Велереч,<br>Неваде и<br>Сврачковци |
| 10. каменичка:<br>Каменица,<br>Кнежевац                 | 14. озремска:<br>Озрем,<br>Горњи Бранетићи<br>и Доњи<br>Бранетићи         | 18. таковска:<br>Лочевци и<br>Таково                    |
|   |   | 19. теочинска:<br>Теочин                                |

Нова велика реорганизација општина вршена је на подручју бившег округа рудничког на основу Закона о изменама и допунама Закона о општинама од 21. јула 1898. године.<sup>33</sup>

Према том закону, општине су у срезу качерском: бољковачка (Бољковци, Ручићи, Лалинци, Штавица, Доњи Бањани и Угриновци); моравачка (Моравци, Ивановци, Липље, Гукош, Бранчићи, Дићи и Козељ); калањевачка (Калањевци, Живковци, Шутци и Пољаница); рудничка (Рудник, Заграђе, Јарменовци, Гуришевци, Војковци и Манојловци); шилопајска (Рељинци, Мутањ, Церова, Давидовица, Шилопај и Крива Река);<sup>34</sup>

У срезу таковском: бањанска (Бањани, Лозањ, Полом, Ба, Озрем и Горњи Браентићи); брусничка (Брусница, Семедраж, Грабовица, Јабланица и Луњевица); мајданска (Велереч, Неваде, Сврачковци и Мајдан); брезанска (Бершићи, Брезна, Срезојевци, Теочин, Коштунићи, Брајићи и Леушићи); таковска (Таково, Лочевци, Дренова, Шарани, Клатичево, Калиманићи, Накучани, Љутовница, Врнчани, Љеваја, Синошевићи и Доњи Бранетићи); горњоцрнућка (Горња Црнућа, Доња

33. *Зборник закона и уредаба*, 54, Београд, 1809, стр. 260–262.

34. Исто, стр. 259.

Црнућа, Липовац, Прњавор, Бело Поље, Горња Врбава и Доња Врбава).<sup>35</sup>

У срезу љубићком: каменичка (Рошци, Јанчићи, Врнчани, Пријевор и Видова); миоковачка (Миоковци, Горња Горевница, Трбушани, Милићевци, Вранићи и Ракова); љубићка (Прељина, Балуга – Прељинска, Љубић и Коњевићи); мојсињска (Мојсиње, Станчићи, Горња Тречча и Доња Тречча); бресничка (Бечањ и Бресница); тавничка (Цветке, Лаћевци, Обрва и Тавник); мрчајевачка (Катрга, Мрчајевци и Доња Горевница); прислоничка (Брђани, Соколићи и Прислоница).<sup>36</sup>

Нови Закон о општинама донет је 21. марта 1902, али је био укинут, па поново враћен 5. маја 1903. године.<sup>37</sup> Важио је за територију Србије до 1933. године, али је у току свог постојања трпео честе измене и допуне. По њему, свака општина морала је имати своју територију (атар), па коју се протеже, и најмање 200 пунолетних грађана. Овај закон био је полазна основа за поновну деобу већих у мање општине.

Решењима надлежног органа, која су донета на основу овог закона, образовано је више нових општина на подручју округа рудничког.

У срезу качерском: ивановачка 1905. издвајањем Ивановца и Козеља из састава општине моравачке; трудељска 1906. издвајањем Трудеља из састава општине драгољске; шутачке и калањевачке 1909. издвајањем Шутаца из општине калањевачке и Калањевца из истоимене општине; истовремено спојено је село Пољанице са општином калањевачком; белановачка 1908. издвајањем варошице Белаповице из састава општине калањевачке.<sup>38</sup>

У срезу таковском: 1902. сврачковачка издвајањем Сврачковаца, Невада и Велеречи из састава општине мајданске; теочинска издвајањем Теочина, Браића и Коштунића из састава општине брезанске; горњо-бранетићка издвајањем Горњих Бранетића из састава општине бањанске; клатичевачка издвајањем Клатичева, Калиманића, Љутовнице и Накучана из састава општине таковске; савиначка издвајањем Шарана и Дренове из састава општине таковске; белопољске 1904. издвајањем Белог Поља, Доње Врбаве и Горње Врбаве из састава општине горњоцрнућке. Године 1904. село Озрем издвојено је из састава општине бањанске и припојено општини горњобранетићкој.<sup>39</sup>

35. Исто, стр. 261.

36. Исто, стр. 260.

37. Исто, пречишћено и систематски уређено издање, Београд, 1913, стр. 268.

38. *Зборници закона и уредаба*, књ. 60, стр. 102; 61, стр. 310; 63, стр. 45; 64, стр. 268–304.

39. Исто, књ. 58, стр. 114–490; 59, стр. 94–299.

У срезу љубићком: пријеворска 1902. издвајањем Пријевора и Видове из састава општине каменичке; рожачка 1902. издвајањем Врчана, Јанчића и Рожаца из састава општине каменичке; брђанска 1903. издвајањем Брђана, Соколића и Прислонице из састава општине прислоничке, с тим да прва два села образују општину брђанску, а Прислоница општину прислоничку; љубићка издвајањем Љубића и Коњевића из општине љубићке, а Прељина и Балуга (Прељинска), које су такође биле у саставу општине љубићке, образују општину прељинску; мојсињска у саставу са Мојсињем и Станчићима, а Горња Трепча и Доња Трепча (из општине мојсињске) образују за себе општину трепчанску; горњогоревничка 1904. издвајањем Горње Горевнице из састава општине каменичке; милочајска издвајањем Милочаја из састава општине адранске; цветачка и лађевачка издвајањем Цветки и Лађеваца са Обрвом из састава општине тавничке; прислоничка издвајањем из састава општине прислоничке; прељинска издвајањем Прељине и Балуге (Прељинске) из састава општине љубићке.<sup>40</sup>

Такав распоред и састав општина на подручју општине Горњи Милановац остао је, углавном, непромењен до завршетка Првог светског рата. Своју делатност оне су обављале на основу раније донетих закона о општинама и у оквиру раније утврђене административно-територијалне поделе на округе, срезове и општине.

Видовданским уставом из 1921. године укинута је традиционална подела Србије на округе. На место њих, Законом од 26. априла 1922, уведена је подела земље на области, као нових административних јединица. То су: бачка, београдска, ваљевска, врањска, косовска, крушевачка, моравска, нишка, подрињска, подунавска, пожаревачка, рашка, сремска, тимочка, ужичка и шумадијска област.<sup>41</sup>

Бивши руднички округ, односно његова територија била је у саставу шумадијске области.

Преглед састава општина на подручју бившег рудничког округа у оквиру шумадијске области:

40. Исто, књ. 58, стр. 465–950; 59, стр. 59, стр. 210.

41. „Административно-територијалне промене у НР Србији 1834–1954”, Београд, 1955, стр. 48.

### Срез качерски

- |  |  |  |
|--|--|--|
| 1. белановачка:<br>Белановица  | 6. живковачка:<br>Живковци,<br>Дрењина                                     | 11. моравачка:<br>Моравци и<br>Липље   |
| 2. бољковачка:<br>Бољковци,<br>Ручићи,<br>Лалинци,<br>Доњи Бањани и<br>Штавица | 7. заграђска:<br>Заграђе и<br>Рељинци                                      | 12. рудничка:<br>Рудник  |
| 3. босутска:<br>Босуца   | 8. ивановачка:<br>Ивановци,<br>Козељ и<br>Пољанице                         | 13. труделска:<br>Трудељ и<br>Варнице  |
| 4. бранчићка:<br>Бранчићи,<br>Гукоши,<br>Дићи и<br>Љиг                         | 9. јарменовачка:<br>Јарменовци,<br>Војковци,<br>Гуришевици и<br>Манојловци | 14. угриновачка:<br>Угриновци  |
| 5. драгољска:<br>Драгољ  | 10. калањевачка:<br>Калањевци  | 15. шилопајска:<br>Шилопај,<br>Давидовица,<br>Крива Река,<br>Мутањ и<br>Церова |
|  |  | 16. шутачка:<br>Шутци <sup>42</sup>  |

### Срез таковски

- |  |   |   |
|--|---|---|
| 1. бањанска:<br>Бањани,<br>Лозањ и<br>Полом                  | 4. брезанска:<br>Брезна,<br>Бершићи,<br>Леушићи и<br>Срезојевци | Јабланица и<br>Семедраж   |
| 2. баличка:<br>Ба  |   | 6. враћевшничка:<br>Враћевшница,<br>Горња Црнућа,<br>Доња Црнућа,<br>Липовац и<br>Прњавор |
| 3. белопољска:<br>Доња Врбава,<br>Бело Поље,<br>Горња Врбава | 5. брусничка:<br>Брусница,<br>Грабовица,<br>Луњевица,           |   |

42. „Речник месџа”, Београд, 1925, стр. 214–1667.

- |   |   |   |
|---|---|---|
| 7. горњобранетихка:<br>Горњи<br>Бранетићи,<br>Доњи Бранетићи<br>и Озрем | Љутовница и<br>Накучани                                     | 14. сврачковачка:<br>Сврачковци,<br>Велереч и<br>Неваде                   |
| 8. горњомилановачка:<br>Горњи<br>Милановац<br>(варош)                   | 10. коштунићка:<br>Коштунићи и<br>Браићи                    | 15. таковска:<br>Таково,<br>Врчани,<br>Синошевићи,<br>Љеваја и<br>Лочевци |
| 9. клатичевачка:<br>Клатичево,<br>Калиманићи,                           | 11. мајданска:<br>Мајдан                                    | 16. теочинска:<br>Теочин <sup>43</sup>                                    |
|   | 12. прањанска:<br>Прањани                                   |   |
|   | 13. савиначка:<br>Савинац,<br>Дренова и<br>Шарани           |   |
| <b>Срез љубићки</b>   |   |   |
| 1. љубићка:<br>Љубић и<br>Коњевићи                                      | 6. миоковачка:<br>Миоковци и<br>Трбушани                    | 11. пријеворска:<br>Пријевор и<br>Видова                                  |
| 2. брђанска:<br>Брђани и<br>Соколићи                                    | 7. мојсињска:<br>Мојсиње и<br>Станчићи                      | 12. прислоничка:<br>Прислоница  |
| 3. горњогоревничка:<br>Горња Горевница                                  | 8. мрчајевачка:<br>Мрчајевци,<br>Доња Горевница<br>и Катрга | 13. рожачка:<br>Рошци,<br>Врчани и<br>Јанчићи                             |
| 4. лађевачка:<br>Лађевци и<br>Обрва                                     | 9. островачка:<br>Остра и<br>Вујетинци                      | 14. тавничка:<br>Тавник   |
| 5. милићевачка:<br>Милићевци,<br>Ракова и<br>Вранићи                    | 10. прељинска:<br>Прељина и<br>Балуга<br>(Прељинска)        | 15. цветачка:<br>Цветке   |
|   |   | 16. трепчанска:<br>Доња Трпча и<br>Горња Грпча <sup>44</sup>              |

43. Исто, стр. 1374-2436.

44. Исто, стр. 600-2894.

После завођења шестојануарске диктатуре, Законом о називу и подели Краљевине на управна подручја од 3. октобра 1929. године држава је променила назив у – Краљевина Југославија, а њена територија подељена је на девет бановина.<sup>45</sup> Бановине су: дравска, савска, врбаска, приморска, дринска, зетска, дунавска, моравска и вардарска. Подручје општине Горњи Милановац било је у саставу дунавске бановине.

Преглед састава општина на подручју данашње општине Горњи Милановац у оквиру дунавске бановине:

### Срез качерски

- |  |   |   |
|--|---|---|
| 1. белановачка:<br>Белановица  | 7. заграђска:<br>Заграђе и<br>Рељици                                      | 13. рудничка:<br>Рудник   |
| 2. бољковачка:<br>Бољковци;<br>Доњи Бањани,<br>Лалинци,<br>Ручићи и<br>Шутци | 8. ивановачка:<br>Ивановци,<br>Козељ и<br>Пољанице                        | 14. трудељска:<br>Трудељ и<br>Варнице                               |
| 3. босутачка:<br>Босута  | 9. јарменовачка:<br>Јарменовци,<br>Манојловци,<br>Војковци и<br>Гуришевци | 15. угриновачка:<br>Угриновци                                       |
| 4. бранчићка:<br>Бранчићи,<br>Гукоши и<br>Дићи                               | 10. калањевачка:<br>Калањевци   | 16. шилопајска:<br>Шилопај,<br>Давидовица,<br>Крива Река и<br>Мутањ |
| 5. драгољска<br>Драгољ   | 11. љишка:<br>Љиг   | 17. шутачка:<br>Шутци <sup>46</sup>                                 |
| 6. живковачка:<br>Живковци и<br>Дрењина                                      | 12. моравачка:<br>Моравци и<br>Лишље                                      |   |

45. „Административно-територијалне промене у НР Србији 1834–1954”, Београд, 1955. стр. 49.

46. Др Гојко Никетић. „Административни речник места Краљевине Југославије”, Београд, 1931.

## Срез таковски

- |   |   |  |
|---|---|--|
| 1. бањанска:<br>Бањани,<br>Лазањ и<br>Полом   | 6. горњобране-<br>тићка:<br>Горњи<br>Бранетићи,<br>Доњи<br>Бранетићи и<br>Озрем | 11. прањанска:<br>Прањани <sup>47</sup>  |
| 2. башка:<br>Ба   |   | 12. теочинска:<br>Теочин   |
| 3. белонољска:<br>Бело Поље,<br>Доња Врбава и<br>Горња Врбава                             | 7. горњомила-<br>новачка:<br>Горњи<br>Милановац                                 | 13. брезанска:<br>Брезна,<br>Бершићи,<br>Леушићи и<br>Срезојевци                         |
| 4. брусничка:<br>Брусница,<br>Јабланица,<br>Луњевица,<br>Семедраж и<br>Грабовица          | 8. клатичевачка:<br>Клатичево,<br>Љутовница,<br>Накучани и<br>Калиманићи        | 14. савиначка:<br>Савинац,<br>Шарани и<br>Дренова  |
| 5. враћевшничка:<br>Враћевшница,<br>Горња Црнућа,<br>Доња Црнућа,<br>Липовац и<br>Прњавор | 9. коштунићка:<br>Коштунићи,<br>Браићи  | 15. сврачковачка:<br>Сврачковци,<br>Велереч и<br>Неваде                                  |
|   | 10. мајданска:<br>Мајдан  | 16. таковска:<br>Таково,<br>Врнчани,<br>Љеваја,<br>Синошевићи и<br>Лочевци <sup>48</sup> |

До капитулације Краљевине Југославије 1941. године већих административно-територијалних померања на подручју данашње општине Горњи Милановац није било. Једино је село Јарменовци 1930. из качерског среза прешло у орашачки, а Лађевци, Тавник, Обрва и Цветке 1931. из љубићког у жички срез.<sup>49</sup>

У току свог постојања, од 1839. до 1941. године, све општине су имале једнообразан назив: од 1839–1866 – Примирителни суд, од 1866–1933 – суд општине и од 1933–1941 – општина, с тим што је овим називима додавано име места у коме је било седиште општине.

47. Исто.

48. Насеље Прањани имало је до 4. IX 1937. статус варошице, које му је додељено Законом о местима из 1866, а затим је, „по изјављеној жељи грађана“, проглашено за село под истим називом (*Зборник закона и уредаба*, књ. 59, стр. 210).

49. „Административно-територијалне промене у НР Србији 1834–1954“, Београд, 1955,

## II

Краљевина Југославије капитулирала је 18. априла 1941. године и постала предмет поделе међу њеним савезничким противницима. Немачка је за себе задржала северни део уже Србије и Банат. На том подручју, на коме се налази и општина Горњи Милановац, образована је квислиншка влада, која је имала да извршава одлуке и наредбе окупационе власти. Ова влада је већ у децембру 1941. године донела Уредбу којом се укидају бановине и утврђује управна подела земље на округе, срезове и општине.<sup>50</sup> Утврђено је 14 округа у овом делу Србије.

Број и састав срезова и општина тада није мењан. У оквиру овакве поделе, на подручју општине Горњи Милановац задржани су таковски и качерски срез, као и све општине које су образоване законима бивше Краљевине Југославије. Према тој уредби, срез таковски укључен је у састав Крагујевачког, а срез качерски – у Ваљевски округ.

Оваква административна подела Србије остаће до краја немачке окупације.

Задржавањем полицијског и жандармеријског апарата, као и свих старих среских и општинских власти, окупатор је настојао да ојача ратни потенцијал за потребе својих даљих освајачких планова. У почетку је у томе делимично успевао на подручју ове општине. Али овакве намере окупатора озбиљно су биле угрожене избијањем устанка у Србији 7. јула 1941. године. Устанак је убрзо прерастао у свеопшту народноослободилачку борбу и социјалистичку револуцију, са трајањем до коначног ослобођења земље и рушења свих старих органа државне власти.

Напоредо са народноослободилачком борбом, изграђивани су народноослободилачки одбори као замеци и облици нове власти, која се успостављала на свим ослобођеним деловима Србије. Тако су крајем августа и почетком септембра 1941. године на подручју општине Горњи Милановац формиран народноослободилачки одбори скоро у свим местима.

Губитком слободне територије крајем новембра и почетком децембра 1941. године, привремено је прекинут континуитет у раду народноослободилачких одбора, али су они убрзо обнављани. Од почетка децембра 1941. до половине 1944. раде у измењеним условима и у строгој илегалности.

---

<sup>50</sup> „Службене новине”, бр. 136-А од 26. децембра 1941. стр. 1.

Услови за формирање и неометан рад нових органа власти на подручју општине Горњи Милановац стекли су се у септембру 1944. године, ослобођењем таковског краја и једног дела среза љубићког. Већ крајем септембра у Горњем Милановцу формиран је Окружни иницијативни народноослободилачки одбор.<sup>51</sup> Почетком октобра, те године, формиран је у Такову и Срески иницијативни одбор за срез таковски, који је до 8. октобра извршио све припреме за избор Среског народноослободилачког одбора, са седиштем у Горњем Милановцу.<sup>52</sup> Средином октобра Окружни иницијативни народноослободилачки одбор је од Привременог окружног народноослободилачког одбора прерастао у Окружни народноослободилачки одбор за округ чачански, такође са седиштем у Горњем Милановцу.<sup>53</sup>

Међутим, први званични акт о унутрашњој организацији и раду народноослободилачких одбора донела је Антифашистичка скупштина народног ослобођења Србије (АСНОС). То је Одлука о устројству и пословању народних одбора и скупштина демократске Србије од 1. децембра 1944. године.<sup>54</sup> У Одлуци се подвлачи да сва власт припада народу преко народноослободилачких одбора. Законодавне и извршне функције, државна власт врши преко сеоских, општинских или градских, односно рејонских, народних одбора.

Народноослободилачки одбори носили су називе: „месни народноослободилачки одбор”, „општински народноослободилачки одбор” или једноставно – „народноослободилачки одбор”, са истицањем места у коме се налазило његово седиште. По правилу, они су најчешће обухватили једно село или место, или више села са седиштем у местима укинутих општина бивше Краљевине Југославије. На тај начин стваран је нов систем административно-територијалних јединица у Србији, као што су: села, општине, градови, срезови и окрузи. Власт су вршили народноослободилачки одбори, потом народни одбори села и градова, који су преко срезова и округа повезивани са органима НР Србије.

У почетку Окружни народноослободилачки одбор за округ чачански обухватао је подручја срезова: драгачевског (Гуча), љубићког (Љубић), моравичког (Ивањица) и трнавског (Чачак). Од 10. децембра 1944. припојени су му жички (Краљево) и Студенички (Рашка) срез из

51. Међуопштински историјски архив Чачак (у даљем тексту: ИАЧ), *Народни одбор среза љубићког – Горњи Милановац, заједници са седишта из 1944*, кут. инв. бр. 1.

52. ИАЧ, Ђорђе Цајић, *Власић 1941–1945*, у рукопису, стр. 74.

53. Исто.

54. „Службени гласник НРС”, бр. 2/1945.

укинутог краљевачког, таковски (Горњи Милановац) из округа крагујевачког и качерски (Белановица) из округа ваљевског.<sup>55</sup>

Из пописа народноослободилачких одбора у тадашњем округу чачанском од 8. фебруара 1945. године види се да је данашња територија општине Горњи Милановац била уређена на следећи начин:

1. Округ чачански и Окружни народноослободилачки одбор са седиштем у Чачку, са срезовима и општинама у њима:

– драгачевски и Срески народноослободилачки одбор у Гучи са 15 општина;

– качерски и Срески народноослободилачки одбор у Белановици са 17 општина;

– љубићки и Срески народноослободилачки одбор у Љубићу са 15 општина;

– моравички и Срески народноослободилачки одбор у Ивањици са 14 општина;

– таковски и Срески народноослободилачки одбор у Горњем Милановцу са 16 општина;

– трнавски и Срески народноослободилачки одбор у Чачку са 9 општина;

– жички и Срески народноослободилачки одбор у Краљеву са 31 општином и

– студенички и Срески народноослободилачки одбор у Рашки са 17 општина.<sup>56</sup>

Народноослободилачки одбори села, општине или града који се не деле на рејоне имали су као свој извршни орган председника, два потпредседника, секретара и изванредан број чланова одбора. За свој рад били су одговорни извршним органима (среза, округа) вишег степена и својим зборовима бирача.

Основна дужност ових одбора била је организовање народа у борбу против окупатора, обезбеђење државног и друштвеног поретка, заштита личне и имовинске безбедности грађана, руковођење у области привреде, просвете, културе и здравства и старање о спровођењу законских прописа на свом подручју.

Доношењем Устава ФНРЈ 31. јануара 1946. и на основу њега Општег закона о народним одборима 25. маја 1946, створени су услови за процес даље изградње локалних органа државне управе. Закон утврђује да су народни одбори органи државне власти од локалног значаја,

---

55. Исто.

56. ИАЧ, *Народни одбор окрузи чачанског – Чачак*, акт бр. 1/1945, кут. инв. бр. 1.

али и да су представнички органи, изабрани на основу општег и једнаког изборног права. За све њих установљени су називи: „окружни народни одбори”, „срески народни одбори”, „градски народни одбори”, „месни народни одбори”.<sup>57</sup>

На основу овог закона у селима и мањим градовима изабрани су месни народни одбори, којих је било две врсте: већих места (варошица, села) и мањих села.<sup>58</sup> По својој структури ова два типа месних народних одбора разликују се по томе што МНО већих места имају извршни одбор, који сачињавају председник, секретар и два до четири одборника. Функцију извршног органа код МНО мањих села врше искључиво председник и секретар. За оба ова типа МНО заједничко је да немају одсеке, већ свим пословима и свим гранама државне управе руководе председник и секретар, а остали одборници помажу у раду старајући се о извршавању постављених задатака, руководе радовима у појединим гранама државне управе, врше надзор над радом установа, предузећа, службеника одбора и обављају друге послове из надлежности одбора.

Месни народни одбори су поред низа општих задатака, обављали послове који су произишавали из њихове надлежности: остваривање пољопривредних планова, руковођење у извршавању комуналних задатака, унапређење занатства и слично.

За свој рад МНО били су одговорни среским народним одборима и зборовима бирача. Били су дужни да статутима регулишу своја унутрашња устројства и пословање, које је потврђивао надлежан срески народни одбор.

## ПРОМЕНЕ ОД 1947. ДО 1949.

У овом периоду донет је већи број закона и законских прописа којима се регулише и утврђује административно-територијална подела у НР Србији, па и у општини Горњи Милановац. Само у току 1947. године донети су: Устав НР Србије, 17. јануара; Закон о административно-територијалној подели НР Србије, 18. априла; Закон о изменама и допунама Закона о административно-територијалној подели НР Србије, 30. јуна, па 25. септембра и 27. децембра. На уређење Србије утицали су Указ о административно-територијалним променама од 7. јануара 1949, као и Закон од 1. марта 1949. године.

<sup>57</sup> „Службени листи ФНРЈ”, бр. 43/1946.

<sup>58</sup> ИАЧ. Народни одбор среза њиковског – Горњи Милановац, акт бр. 7241 од 10. новембра 1946, кут. инв. бр. 2.

Овим законским прописима вршене су велике промене у погледу састава и распореда нижих административно-територијалних јединица унутар Србије, срезова, па и месних народних одбора. Промене су се кретале од укидања, раздвајања, спајања и премештања једних, до образовања нових административно-територијалних јединица.

Законом о административној подели НР Србије из априла 1947. године укинут је округ чачански, а срезови љубићки и трнавски спојени су у љубићко-трнавски срез.<sup>59</sup> Истим законом укинут је и срез качерски. Из његовог састава МНО Јарменовци се припаја срезу орашачком, МНО Рудник, Ручићи и Шилопај срезу таковском, а МНО Ба, Белановица, Бољковци, Босут, Бранчићи, Доњи Бањани, Драгољ, Живковци, Заграђе, Ивановци, Калањевци, Козељ, Липље, Љиг, Моравци, Пољаница, Трудељ, Угриновци, Штавица и Шутци – срезу љишком.<sup>60</sup>

Укидањем Народног одбора округа чачанског, срески народни одбори непосредно су повезани са органима НР Србије.

Срез таковски, који се простирао на подручју данашње општине Горњи Милановац, донекле је проширен додавањем једног броја села из укинутог среза качерског.

Овај период представља фазу послератног развоја државне власти, време револуционарног етатизма и политичког и управног централизма.

Седиште Среског народног одбора среза таковског налазило се у Горњем Милановцу, а његова надлежност простирала се на подручја следећих месних народних одбора:

Р.бр.	Назив МНО	Седиште МНО	Села, насељена места
1.	Бело Поље	Бело Поље	Бело Поље, Горња Врбава, Доња Врбава
2.	Брезна	Брезна	Брезна, Бершићи, Леушићи, Срезојевци
3.	Брусница	Брусница	Брусница, Грабовица, Јабланица, Љутовница, Семедраж
4.	Враћевшница	Враћевшница	Враћевшница, Горња Црнућа, Доња Црнућа, Липовац, Прњавор
5.	Горњи Бранетићи	Горњи Бранетићи	Горњи Бранетићи
6.	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Горњи Милановац

7. Клатичево	Клатичево	Клатичево, Калиманићи, Љутовница, Накучани
8. Коштунићи	Коштунићи	Коштунићи
9. Лозањ	Лозањ	Горњи Бањани, Лозањ, Полом
10. Мајдан	Мајдан	Мајдан
11. Озрем	Озрем	Доњи Бранетићи, Озрем
12. Прањани	Прањани	Прањани
13. Рудник	Рудник	Брезовица, Рудник
14. Ручићи	Ручићи	Ручићи
15. Савинац	Савинац	Дренова, Савинац, Шарани
16. Сврачковци	Сврачковци	Велереч, Неваде, Сврачковци
17. Таково	Таково, Врнчани.	Леваја, Лочевци, Синошевићи
18. Теочин	Теочин	Брајићи, Теочин
19. Шилопај	Шилопај	Давидовица, Крива Река, Мутањ, Церова, Шилопај

Овим законом, у срезу таковском, укинута су месни народни одбори Горња Врбава, Доња Врбава, Леушићи, а нешто касније и МНО Ручићи.<sup>61</sup> Горња и Доња Врбава припојене су МНО Бело Поље, Леушићи МНО Брезна, а Ручићи – МНО Врнчани.<sup>62</sup>

#### ПРОМЕНЕ ОД 1949. ДО 1951.

За све обимније и сложеније послове среских народних одбора била је потребна непосреднија помоћ виших органа државне власти. Из тих разлога уведене су области као више административно-територијалне јединице и формиран и обласни народни одбори. То је учињено Законом о подели НР Србије на области од 16. маја 1949. године.<sup>63</sup> Законом се НР Србија делила на следеће области: београдску, крагујевачку, нишку, тимочку и титовоужичку. Подручје среза таковског и Горњи Милановац укључени су у састав крагујевачке области и потпали под надлежност Обласног народног одбора у Крагујевцу.

59. „Службени гласник НРС” бр. 17/1947.

60. Исто.

61. Исто.

62. Исто.

63. „Службени гласник”, бр. 23/1949.

Непосредно после овог закона, уследило је доношење Општег закона о народним одборима јуна 1949, који у многим одредбама допуњава Општи закон о народним одборима од 25. маја 1946, затим Указ о изменама административно-територијалне поделе НР Србије од 6. октобра 1949. и Закон о административно-територијалној подели НР Србије од 28. јануара 1950. године. У међувремену донето је и више одлука које се односе на промене састава МНО и граница њихових подручја у оквиру среза таковског.

Овим законским прописима на подручју данашње општине Горњи Милановац извршене су корекције једног броја општина у оквиру среза таковског. Оне се односе на следеће месне народне одборе:

– од 23. октобра 1949. издвајају се из састава МНО Брусница села: Луњевица, Јабланица и Грабовица; прва два села оснивају посебан МНО са седиштем у Луњевици, а село Грабовица улази у састав МНО Неваде;<sup>64</sup>

– од 23. октобра 1949. МНО Мајдан припојена су села: Мутањ из МНО Шилопај и Сврачковци из укинутог МНО Сврачковци;<sup>65</sup>

– формиран је 23. октобра 1949. МНО Неваде у саставу са селима Велереч и Неваде из укинутог МНО Сврачковци и Грабовице из МНО Брусница.<sup>66</sup>

Поред ових промена, новину представља и то што је Горњи Милановац проглашен за град у саставу среза таковског од 17. септембра 1949.<sup>67</sup>

Почетком 1950. године донет је нови Закон о административно-територијалној подели НР Србије. Према члану 1. овог закона, административно-територијалне јединице на територији НР Србије јесу: области, срезови, градови, градски реони, градска насеља и места (подручја месних народних одбора).<sup>68</sup>

---

64. ИАЧ. Народни одбор општине Брусница, Записник од 23. октобра 1949, кут. инв. бр. 1.

65. ИАЧ. Месни народни одбор Сврачковци, акт бр. 1370/1949, кут. инв. б. 1.

66. ИАЧ.

67. ИАЧ. Народни одбор среза таковског – Горњи Милановац, акт бр. 1253, 1949, кут. инв. бр. 5.

68. „Службени гласник НРС” бр. 7/1950.

Преглед месних народних одбора на подручју среза таковског према овом закону:

Р.бр. МНО и седиште	Састав:
1. Бело Поље	Бело Поље, Горња Врбава, Доња Врбава
2. Брезна	Брезна, Бершићи, Срезејевци
3. Брусница	Брусница, Семедраж
4. Враћевшница	Враћевшница, Горња Црнућа, Доња Црнућа, Липовац, Прњавор
5. Врчани	Врчани, Ручићи
6. Горњи Бањани	Горњи Бањани, Лозањ, Полом
7. Горњи Бранетићи	Горњи Бранетићи
8. Клатичево	Клатичево, Калиманићи, Љутовница, Накучани
9. Коштунићи	Коштунићи
10. Луњевица	Луњевица, Јабланица
11. Мајдан	Мајдан, Мутањ, Сврачковци
12. Неваде	Неваде, Грабовица
13. Озрем	Озрем, Доњи Бранетићи
14. Прањани	Прањани, Леушићи
15. Рудник	Рудник, Брезовица
16. Савинац	Савинац, Дренова, Шарани
17. Таково	Таково, Лочевци, Леваја, Синошевићи
18. Теочин	Теочин, Брајићи
19. Шилопај	Шилопај, Давидовица, Крива Река, Церова

Овим законом Месни народни одбор Горњи Милановац мења назив у Народни одбор града Милановца.<sup>69</sup>

Подела територије НР Србије на области није се дуго одржала. Указом Президијума Народне скупштине Народне Републике Србије од 27. новембра 1951. донета је одлука о укидању области као административно-територијалних јединица и о престанку рада обласних народних одбора на подручју Србије.<sup>70</sup> Укидањем области Срески народни одбор среза таковског поново је стављен под непосредни надзор органа НР Србије. Већи део послова, који је био у надлежности обласних народних одбора, пренет је у надлежност среских и градских народних одбора.

69. ИАЧ, Народни одбор среза таковског – Горњи Милановац, акт бр. 1253/16, 1949, кут. инв. бр. 5.

70. „Службени гласник НРС” бр. 37/1951.

## ПРОМЕНЕ ОД 1951. ДО 1963.

У овом временском распону извршене су на подручју општине Горњи Милановац корените промене у погледу састава и надлежности локалних органа власти. Последица су насталих промена у друштвено-политичком животу читаве наше земље. Увођењем радничког самоуправљања у привреди, поред осталог, наметала се и потреба за јачањем и положајем локалних органа власти у измењеним условима. У складу с тим, донет је Општински закон о народним одборима, у априлу 1952. године, који је означио процес децентрализације читавог друштвеног система.<sup>71</sup> Њиме је наглашено да су народни одбори највиши органи државне власти и органи самоуправљања на свом подручју. Срески народни одбори су и после 1952. године остали основни органи државне власти и народног самоуправљања и њима су били подређени сви други локални органи управе у срезу.

Општинским законом о народним одборима, затим Законом о подели територије Србије на општине, градове и срезове и Закона о спровођењу реорганизације народних одбора, укинута су месни народни одбори.<sup>72</sup> На место њих, формирају се народни одбори општина. При томе водило се рачуна да новоформиране општине представљају економски јаке целине са повољним саобраћајним везама између њиховог седишта и насељених места, уз уважавање традиције и жеља грађана.

Овим законским прописима срески народни одбори променили су називе у „народни одбор среза”. Тако је Срески народни одбор за срез таковски добио назив Народни одбор среза таковског са седиштем у Горњем Милановцу.

Значајнијих промена у саставу народних одбора општина на подручју среза таковског није било. Једино се Народни одбор општине Брусница територијално проширује припајањем укинутог МНО Луњевица и села Грабовице, која је до тада била у саставу МНО Неваде.<sup>73</sup> Народни одбор града Горњи Милановац мења назив у Народни одбор градске општине.<sup>74</sup>

Законом о подели територије НР Србије на општине, градове и срезове од 1952. године, у срезу таковском утврђене су општине:

---

71. „Службени гласник ФНРЈ” бр. 22/1952.

72. „Службени гласник НРС” бр. 15/1952.

73. Исто.

74. „Службени гласник НР Србије”, бр. 29/1952.

Р. бр.	Назив општине	Састав општине
1.	Народни одбор градске општине Горњи Милановац;	
2.	НОО Бело Поље	Бело Поље, Горња Врбава, Доња Врбава;
3.	НОО Брусница	Брусница, Семедраж;
4.	НОО Враћевшница	Враћевшница, Горња Црнућа, Доња Црнућа, Липовац, Прњавор;
5.	НОО Врчани	Врчани, Ручићи;
6.	НОО Горњи Бранетићи	Горњи Бранетићи;
7.	НОО Клатичево	Клатичево, Калиманићи, Љутовница, Накучани;
8.	НОО Мајдан	Мајдан, Мутањ, Сврачковци;
9.	НОО Неваде	Неваде, Грабовица;
10.	НОО Савинац	Савинац, Дренова, Шарани;
11.	НОО Таково	Таково, Врчани, Лочевци, Љеваја, Синошевићи;
12.	НОО Теочин	Теочин, Брајићи.

Даљи процес децентрализације политичке власти представља доношење и спровођење у живот Општег закона о уређењу општина и градова од 16. јуна 1955, републичког Закона о спровођењу уређења општина од 1. јула 1955. и Закона о подручјима срезова и општина у НР Србији из те године.<sup>75</sup> Реорганизација општина, која је, на основу њих, спроведена 1. септембра 1955. године, обележава увођење у живот комуналног уређења.

Најбитнију катактеристику комуналног система чине нови положај и надлежност општина. Многе надлежности и послови ранијих срезова у области привреде, комуналних послова и грађевинарства, управљања општенородном имовином, у области здравља, социјалног старања, просвете и културе, унутрашњих послова и опште управе пренети су на народне одборе нових општина. Тежиште комуналне самоуправе и локалне власти постављено је на општину као комуноу, а не на срез. Статутом, као највишим правним актом општине, одређена су њена права и дужности. Општина има своје приходе који јој, по закону, припадају (учешће у добити предузећа, у порезу на промет, на доходак, општинске таксе, прирез, итд.). Срез је у новом комуналном систему

<sup>75</sup> „Службени лист ФНРЈ” бр. 26/1955; „Службени гласник НРС” бр. 55/1955 и бр. 56/1955.

постао „виша комунална заједница комуна”, чији је задатак да усмерава и врши надзор над радом комуна и да решава питања од заједничког интереса за више општина у циљу унапређивања среза као целине.

Да би општине могле да извршавају своје задатке, Законом о подручјима срезова и општина од јула 1955. године утврђена су много шира подручја новоформираних народних одбора општина, као услова за увођење комуналног система. Истим законом укинут је срез таковски, а његово подручје укључено је у састав новоформираног среза Чачак. Срез Чачак обухватио је подручје бивших драгачевског, љубићко-трнавског, моравичког и таковског среза.

Поменутиим законом на подручју бившег среза таковског укинути су народни одбори општина:

1. НОО Брусница, а њена територија припојена општини Горњи Милановац;
2. НОО Враћевшница, а њена територија припојена општини Бело Поље;
3. НОО Врнчани, а њена територија припојена је општини Горњи Милановац (село Врнчани) и општини Бољковци (село Ручићи);
4. НОО Горњи Бранетићи, а њена територија припојена је општини Бершићи;
5. НОО Заграђе, а њена територија припојена је општини Рудник;
6. НОО Клатичево, а њена територија припојена је општини Горњи Милановац;
7. НОО Мајдан, а села Мајдан и Мутањ припојена су општини Рудник, док је село Сврачковци укључено у састав општине Горњи Милановац;
8. НОО Неваде, а њена територија припојена је општини Горњи Милановац;
9. НОО Савинац, а њена територија припојена је општини Горњи Милановац;
10. НОО Таково, а њена територија припојена је општини Горњи Милановац;
11. НОО Теочин, а њена територија припојена је општини Бершићи;
12. НОО Угриновци, а њена територија припојена је општини Бољковци.

Новообразоване општине су:

1. НОО Горњи Милановац с насељима: Брусница, Велереч, Врнчани, Горњи Милановац, Грабовица, Дренова, Јабланица, Калиманићи,

Клатичево, Луњевица, Љутовница, Накучани, Неваде, Сврачковци, Семедраж, Синошевићи, Таково и Шарани;

2. НОО Бело Поље с насељима: Бело Поље, Враћевшница, Горња Врбава, Горња Црнућа, Доња Врбава, Доња Црнућа, Липовац и Прњавор;

3. НОО Бершићи с насељима: Бершићи, Брезна, Горњи Бањани, Горњи Бранетићи, Доњи Бранетићи, Лозањ, Лочевци, Љеваја, Озрем, Полом и Теочин;

4. НОО Бољковци с насељима: Бољковци, Крива Река, Лалинци, Ручићи, Угриновци и Штавица.

Даљим развитком комуналног система повећавани су и задаци општинама. Оне су, као основне ћелије друштва, биле обавезне да самостално организују и обезбеђују задовољавање свих животних потреба грађана на свом подручју. У складу с тим захтевом, од јуна 1957. године вршене су нове територијалне промене општина укидањем економски слабијих и припајањем њихових територија јачим општинама.<sup>76</sup> Те године територија општине Горњи Милановац се увећава припајањем села из састава укинутих општина Бело Поље и Бољковци: Бело Поље, Бољковци, Враћевшница, Горња Врбава, Горња Црнућа, Доња Врбава, Доња Црнућа, Крива Река, Липовац, Ручићи и Угриновци.

Законом о подручјима општина и срезова у НР Србији од 26. новембра 1959. године укинута су народни одбори општина Бершићи и Прељина. Из састава ових општина, општини Горњи Милановац припојена су села: Бершићи, Брђани, Горњи Бањани, Горњи Бранетићи, Доњи Бранетићи, Лозањ, Љеваја, Озрем и Полом. На основу истог закона из састава општине Горњи Милановац издвојена су села Крива Река и Угриновци и припојена општини Рудник.<sup>77</sup>

Следеће административно-територијалне промене уследиле су на основу Закона о изменама и допунама Закона о подручјима срезова и општина у НР Србији од 17. новембра 1962. године.<sup>78</sup> Поред осталог, укинут је срез Чачак, па је територија општине Горњи Милановац потпала под надлежност новоформираног среза Краљево, а њеном саставу припајају се подручја укинутих општина Прањана и Рудника.<sup>79</sup>

У вези са уставним променама из априла 1963. године Народни одбор општине Горњи Милановац променио је назив у Скупштина општине Горњи Милановац и од 29. јула те године сва своја акта доноси

76. „Службени гласник НРС”, бр. 27/1957.

77. „Службени гласник НРС”, бр. 51/1959.

78. „Службени гласник НРС”, бр. 45/1962.

79. „Службени гласник НРС”, бр. 45/1962.

под тим именом.<sup>80</sup> Територија јој је остала непромењена. У насељеним местима оснива месне заједнице. И даље је под надлежношћу среза Краљево, до 1967. године, када се укидају срезови као административно-територијалне јединице. Ради остваривања трајне сарадње, планирања и усклађивања својих планова са плановима економског развоја других општина, Скупштина општине Горњи Милановац је од 28. јула 1975. удружена у Међуопштинску регионалну заједницу Краљево.<sup>81</sup> На основу Закона о територијалној организацији општина од 30. јула 1977. утврђено је да општина Горњи Милановац обухвата 62 насељена места.<sup>82</sup>

Уредбом о начину вршења послова министарстава и посебних организација ван њиховог седишта, Влада Републике Србије образовала је подручне центре, тј. округе 30. јануара 1992.<sup>83</sup> Тада је на подручју Србије образовано 29 округа. Општина Горњи Милановац укључена је у састав Моравичког округа, чије је седиште у Чачку.

#### ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL CHANGES WITHIN THE GORNJI MILANOVAC MUNICIPALITY FROM 1815 TO 1995

At present, the Municipality of Gornji Milanovac encompasses 62 inhabited places. They are spread on the territory which passed through different administrative-territorial classifications in Serbia, starting from 1815 to 1995. It was within miner administrative district (*nahija*). This administrative district had five principalities with 111 villages. From 1830, the principalities were renamed in captaincies, while from 1834, administrative districts became districts (later on areas).

According to the Sretenski constitution, passed in 1835, Serbia was administratively classified into areas, administrative districts and municipalities.

In 1839, the law regulations concerning the organization of the municipalities within the miner area were started to be followed. In the beginning, they were a temporary court, and from 1866 - a municipal court. Later on, their number was either increased or reduced according to the fact whether larger or smaller municipalities were prescribed by the Law on Municipalities.

According to the St. Vitus' Day (anniversary of the battle of Kosovo) constitution passed in 1921, areas as administrative-territorial units were repealed. On

---

80. „Службени лист среза Краљево” бр. 28/1963.

81. „Службени гласник СРС”, бр. 33/1975.

82. „Службени гласник СРС”, бр. 31/1977.

83. „Службени гласник РС”, бр. 3/1992.

26<sup>th</sup> April, 1922, the Law was passed according to which the land was classified into regions. In compliance with this Law, the territory of the Municipality of Gornji Milanovac was included in Šumadija region.

In 1929, the country was named the Kingdom of Yugoslavia, and its territory was divided in nine regional units. From then up to the capitulation of the Kingdom of Yugoslavia, the territory of the Municipality of Gornji Milanovac was within the Danube regional unit.

Highly tumultuous and dynamic administrative-territorial changes occurred throughout Serbia from the liberation up to the end of sixties' of the last century. The territory belonging to the Municipality of Gornji Milanovac was not spared. The changes started with the formation of national liberation boards, administrative districts and areas and they were finished with the formation of the parliamentary municipalities. From 1967, when the administrative districts were repealed, which firstly also happened to areas, this municipality with 62 inhabited places, has directly been connected with the republic authority bodies.

Vitimir Vasilic

#### CHANGEMENTS D'ORDRE ADMINISTRATIF ET TERRITORIAL DANS LA COMMUNE DE GORNJI MILANOVAC ENTRE LES ANNÉES 1815 ET 1995

La commune de Gornji Milanovac compte actuellement 62 agglomérations. Celles-ci sont situées sur un territoire qui a subi diverses phases de division administrative et territoriale de la Serbie entre 1815 et 1995. Initialement, elle avait fait partie de la nahie de Rudnik, composée de 5 „knežinas” et englobant 111 villages. A partir de 1830 les „knežinas” prirent le nom de „kapetanijas”, alors que les nahies devinrent, à partir de 1834, des districts.

La constitution de 1835, dite „Sretenjski ustav” (constitution proclamée le jour de la Présentation de l'Enfant Jésus) divisa la Serbie en districts, arrondissements et communes.

Dans le district de Rudnik l'application des dispositions de la loi sur l'organisation des communes ne commença qu'à partir de 1839. Au début, celles-ci portaient le nom de tribunaux du juge de paix et, à partir de 1866, celui de tribunaux municipaux. Leur nombre tantôt augmentait, tantôt diminuait, conformément à la loi en vigueur qui prescrivait l'étendue de leur territoire.

La Constitution de 1921, dite „Vidovdanski ustav”, supprima les districts en tant qu'unités administratives et territoriales de la Serbie. La Loi du 26 avril 1922 divisa le pays en régions et en vertu de celle-ci, le territoire de la commune de Gornji Milanovac fut englobé dans la région de Choumadia.

En 1929 l'Etat prit le nom de Royaume de Yougoslavie et son territoire fut divisé en neuf banats. Le territoire de la commune de Gornji Milanovac fut incorporé dans le banat appelé Dunavska Banovina et y resta englobé jusqu'à la capitulation du Royaume de Yougoslavie.

La période comprise entre la libération du pays et la fin des années 60 du XX<sup>e</sup> siècle fut caractérisée par de nombreux changements d'ordre administratif et territorial dans l'ensemble de la Serbie. Ils ne manquèrent pas d'être opérés sur le territoire de la commune de Gornji Milanovac également. On commença par l'organisation des comités de libération nationale des arrondissements et des districts pour finir par la constitution des assemblées communales. A partir de 1967, année de suppression des districts, précédée par la suppression des arrondissements, cette commune, qui englobe 62 agglomérations, fut directement subordonnée aux organes directeurs de la République.

Vitimir Vasilic